

Pertegaz en diagonal. Exposició anual de donacions de la Col·lecció Antoni de Montpalau a la Fundació Cultural Privada Rocamora de Barcelona (octubre-desembre 2017)

Josep Casamartina i Parassols
Fundació Antoni de Montpalau

Els comissaris de l'exposició Josep Casamartina i Parassols, historiador i crític d'art i de la moda, director de la Fundació Antoni de Montpalau i Ismael Núñez Muñoz, conservador de la Col·lecció Antoni de Montpalau, sota l'assessorament científic de Rosa M. Martín i Ros, historiadora dels teixits i la moda, tornen a retre homenatge a la figura del modisto Manuel Pertegaz. A l'espai de la Fundació Cultural Privada Rocamora s'exhibiren del 27 d'octubre al 15 de desembre de 2017 un bon nombre de vestits procedents de la Col·lecció Antoni de Montpalau i de donacions privades.

A continuació el comissari Josep Casamartina aporta informació sobre el propòsit dels organitzadors d'aquesta exposició que se celebrà en un marc tan adient com és la casa de Manuel Rocamora, al carrer Ballester, núm.12 de Barcelona. Aquest espai commemora el lloc on desenvolupà el col·leccionista i alhora impulsor del Museu de la Indumentària una de les passions més importants, la moda. L'escrit recull dades diverses que tracten des de l'homenatge a Pertegaz, l'exposició, la Col·lecció Antoni de Montpalau, fins alguns trets biogràfics de Manuel Rocamora i de Manuel Pertegaz.

L'homenatge català a Manuel Pertegaz.

Fig. 1. Detall d'un abric (c. 1966).
Donació Carmen Noble.

Pertegaz en diagonal ha estat l'homenatge català al cèlebre modista barceloní d'origen aragonès Manuel Pertegaz Ibáñez (Olba, Terol, 1918 – Barcelona, 2014), en paral·lel a la que la Comunidad de Madrid ha dedicat al modisto, a la Sala del Canal de Isabel II, els mesos de setembre i octubre de 2017. Amb la nostra iniciativa hem volgut completar i ampliar el coneixement de la trajectòria i l'obra de Pertegaz.

L'exposició de la Fundació Antoni de Montpalau a la Fundació Rocamora, també ha representat un obligat homenatge de reconeixement a totes les donants i els donants d'obres del modista a la Col·lecció Antoni de Montpalau, iniciada a Sabadell el 2004. Gràcies a l'interès que ha anat despertant al llarg dels anys la nostra iniciativa ha propiciat que, de mica en mica, i per generoses donacions de particulars, s'hagi pogut reunir un dels conjunts més representatius de l'obra de Manuel Pertegaz, emblema i essència de la Diagonal barcelonina.

L'exposició de la Fundació Rocamora, comissariada per mi mateix i per Ismael Núñez Muñoz, conservador de la Col·lecció Antoni de Montpalau, i amb l'assessorament científic de la imprescindible Rosa M. Martín i Ro, també membre de la nostra fundació, ha presentat més de cent peces, en bona part inèdites. Totes pertanyents a la Col·lecció Antoni de Montpalau, Col. AdM, considerada per entesos i periodistes com una de les més rellevants en l'àmbit de tot l'Estat Espanyol, per ser un conjunt transversal i amb sentit enciclopèdic. En l'actualitat, la Col. AdM compta amb més d'onze mil vestits, a part de complements, teixits, dibuixos, fotografies i documentació sobre moda del segle XX, tot i que també hi ha teixits des del segle XVI i vestits i documents des del XVIII. A l'exposició vam presentar vuitanta-cinc peces d'indumentària, seleccionades del conjunt de Pertegaz que tenim, i que ja ronda les 170 unitats, comptant vestits, abrics, barrets, sabates, bosses, complements i perfums. Més de la meitat dels abrics i vestits de carrer, nit, de festa, de còctel i de núvia, encara no els havíem ensenyat mai, perquè esperàvem una ocasió adient, com va ser aquesta. Des de feia anys la nostra institució estava preparant una retrospectiva de Pertegaz i arran de l'exposició madrilenya vam decidir presentar-la finalment a Barcelona, i en el marc de la Fundació Rocamora, amb la qual col·laborem des de fa tres anys. La intenció ha estat donar una visió àmplia i variada de la producció de Pertegaz, tant en el camp de l'alta costura com en el del prêt-à-porter, una panoràmica que encara no s'havia fet mai fins ara. Les peces abraçaven des dels inicis del modista, a la dècada de 1940, fins les seves darreres produccions, ja a l'entrada del segle XXI. A part de vestits dels anys quaranta i alguns dels més emblemàtics dels cinquanta i seixanta, també vam presentar la túnica que Pertegaz va dissenyar el 1960 per a les components de l'Orfeó Català, que anteriorment havíem presentat al Cristóbal Balenciaga Museoa, de Getaria, però encara no a Barcelona.

Fig. 2. Conjunts de cerimònia (c. 1958-1962). Donacions Pilar Carulla i anònima.

Fig. 3. Vista d'una de les sales de la Fundació Rocamora.

L'homenatge a la Fundació Rocamora completa el que nosaltres mateixos havíem fet a títol privat al Cercle del Liceu, el 2015, i també inclou peces emblemàtiques presentades a les dues exposicions que hem fet al Palau Robert: *Barcelona alta costura. Col·lecció Antoni de Montpalau*, entre els anys 2010 i 2011, i *Barcelona prêt-à-porter, 1958-2008, mig segle d'indústria i moda*, entre el 2013 i el 2014, en les quals Pertegaz estava molt ben representat.

Anteriorment, el Museo Reina Sofía, de Madrid, ja havia dedicat una excel·lent monogràfica al modista d'Olba, el 2004, supervisada per ell mateix i amb Elio Berhanyer de comissari, una exposició que després es va presentar a Barcelona, al Palau Robert. Uns anys després, se'n va fer una de més petita a València. Però no ha estat fins l'any 2017 que s'ha pogut donar una visió molt més àmplia de la trajectòria del modista gràcies al fet d'haver-se pogut presentar, quasi

Fig. 4. Vestits jaqueta de cerimònia (c.1900). Donacions Dinath de Grandi de Grijalbo i Mercedes Arnús.

de forma simultània, dues retrospectives, al mateix temps, i a les dues ciutats en les que Pertegaz havia tingut casa oberta, Barcelona i Madrid. L'exposició barcelonina ha volgut incloure moltes més peces que les altres, i a més donar una visió àmplia, mostrant tota mena de peces, des de les de gran luxe fins a les de diari, de tal manera que es pot copsar molt millor l'estil de Pertegaz en totes les seves diferents vessants, tipologies i èpoques.

Nota biogràfica de Manuel Pertegaz

De molt petit es va traslladar amb la seva família a Barcelona. Atesa la seva afició per la costura, va entrar d'aprenent a la Sastreria Àngulo, i aviat es va dedicar a la modisteria en una secció que obriria aquest establiment. A mitjan anys trenta, obria el seu primer taller de costura a Barcelona, al carrer de Pelai, núm. 1. Un cop acabada la Guerra Civil espanyola, el 1939 es va traslladar al passeig de Gràcia, al costat del Saló Rosa, i el 1941, al núm. 490 de la Diagonal (llavors anomenada Avenida del Generalísimo Franco). El 1944, de nou desplaçava l'*atelier* al 401 de la mateixa Diagonal, per acabar al 423, on encara hi ha la seu social de la seva marca.

Des d'un primer moment, el 1941, va formar part de la Cooperativa de Alta Costura, fundada per Pedro Rodríguez i Segismundo de Anta. Aviat va ser considerat com un dels anomenats 'Cinco Grandes de la Costura Española', junt amb Rodríguez, Asunción Bastida, Santa Eulalia i El Dique Flotante. L'èxit de Pertegaz en la societat opulenta catalana i espanyola va ser tan gran que l'any 1947 va obrir en paral·lel casa a Madrid, primer al carrer Hermosilla i més tard al Paseo de la Castellana, núm. 56, i el 1967 a un xalet de la colònia residencial El Viso, al carrer Matías Montero (actualment Maestro Ripoll), seu que mantindria fins al 1975. Després es traslladava de nou a la Castellana, al núm. 122, seu que mantingué fins als anys vuitanta, any en què tancaria definitivament les seves cases de Madrid.

Fig. 5. Abric vestit, vestit i jaqueta (c.1958-1962). Donacions Família Arruga Ginebreda i anònima.

El 1953, convidat per Bettina Ballard, editora en cap de *Vogue* edició americana, va presentar per primera vegada les seves col·leccions a Nova York, Atlanta, Boston i Filadèlfia (Estats Units). El 1957, ho faria també a Venècia, Londres, Santiago de Xile, El Caire i Copenhague. El 1958 va rebre la Medalla d'Or d'El Caire, i el 1960 va participar amb Valentino i Pierre Cardin, a la Primera Gala de la Moda Europea, celebrada a Mèxic D. F. La dècada dels anys seixanta anà marcada pel gran triomf de Pertegaz, tant a l'Estat espanyol com a escala internacional. El 1964 va ser convidat d'honor a la Fira Internacional de New York i, posteriorment, va ser guardonat també a Nova Orleans, i a la dècada següent a Berlín i Boston, a part del reconeixement al seu treball a Barcelona i Madrid.

Fig. 6. Vestits de núvia (c.1958-1962). Donacions anònimes, Montserrat Mechó, Mary Romañá i Elena Guitart.

Als primers anys seixanta va començar a dissenyar línies de calçat i mocadors, i va obrir la seva primera boutique, el 1964, també a la Diagonal, al núm. 580, alhora que n'obria una altra als baixos del 490. A Madrid, als primers anys setanta, també obriria boutiques, als baixos de la Castellana, 122, i al carrer de Claudio Coello, a la vegada que ho feia a Donosti. El 1969 començava la seva línia de prêt-à-porter, punt i *boutique*. També es dedicà, llavors, a dissenyar bosses, paraigües, cinturons, ulleres, bijuteria i, més tard, també rellotges, a part de les línies de calçat i mocadors. Durant aquesta època també va potenciar la producció de perfums, els quals fabricava i comercialitza l'empresa Puig, S. A. Una de les seves colònies de més èxit seria precisament l'anomenada *Diagonal*. A part de Balenciaga, va ser el primer dissenyador espanyol de projecció internacional, amb un perfume propi.

Pertegaz en diagonal. Exposició anual de donacions de la Col·lecció Antoni de Montpalau a la Fundació Cultural Privada Rocamora de Barcelona (octubre-desembre 2017)

Josep Casamartina i Parassols

Quan la crisi que als anys setanta va esclatar, la indústria tèxtil es ressentí, sobretot, el món de l'alta costura. Un fet que obligà Pertegaz a traslladar la seva seu madrilenya, tot i que va mantenir la de Barcelona. Anys més tard ampliaria els seus productes de *prêt-à-porter* amb una línia de sastreria i camiseria d'home, que encara es produeix en l'actualitat, igual que les seves línies de complements i moda femenina. El seu fort, però, va continuar sent l'alta costura que realitzava per a una escollida clientela, sobretot barcelonina. El 2004, el Museo Reina Sofía li dedicava una exposició monogràfica, comissariada per Elio Berhanyer. Exposició que després es presentà al Palau Robert de Barcelona. El mateix any, rebia l'encàrrec de fer el vestit de núvia de Letizia Ortiz per al seu casament amb el príncep Felipe de Borbón. Pertegaz va estar actiu fins gairebé els darrers moments de la seva vida, i va morir a l'agost del 2014.

Fig. 7. Vestits de còctel (c.1990-1998). Donacions anònimes i Emi Vives Fierro.

Pertegaz i la Col·lecció Antoni de Montpalau

La Col·lecció Antoni de Montpalau és el conjunt de peces més complet i representatiu del modista, després del que té la pròpia marca Pertegaz. El contacte personal amb Manuel Pertegaz es va produir quan ell va assistir per sorpresa a la presentació del llibre *Barcelona alta costura. Col·lecció tèxtil Antoni de Montpalau* el 22 de febrer de l'any 2010, a la botiga Santa Eulalia. Al llibre hi aparèixen un bon nombre de vestits seus, dos dels quals il·lustren la portada. L'acte va ser presentat pels desapareguts periodistes Margarita Rivière, amiga i fan de la Col. AdM, i per Jaime Arias, vidu de la famosa barretaire Pilar

Gabassa, i també va comptar amb la presència del fotògraf Jordi Puig, autor de totes les imatges del llibre, i, naturalment, per mi mateix com a autor. Pertegaz es va mostrar entusiasta i va ser un dels darrers actes públics, si no el darrer, en què hi participà abans de morir. La Fundació Antoni de Montpalau també va col·laborar de forma molt decisiva en la filmació del documental “Pertegaz el hombre que vistió a los cisnes”, produït per TVE el 2014, de la sèrie “Imprescindibles”. Bona part dels vestits que apareixen al documental són de la nostra col·lecció.

Fig. 8. Vestit de nit i de còctel (c.1972-1990). Donacions Beatrix Torrents vídua Orriols i Mercedes Arnús.

Manuel Rocamora i la Fundació Antoni de Montpalau

Quan l'any 2014 el Cercle del Liceu ens va demanar fer algun acte a la seva seu de la Rambla, vam plantejar-nos de fer diversos homenatges als creadors d'alta costura, i vam començar amb un de dedicat a Cristóbal Balenciaga, amb la projecció del documental que vam fer pel Cristóbal Balenciaga Museoa sobre la presència del modista basc a Barcelona i la presentació d'una sèrie de vestits inèdits seus de la nostra col·lecció. L'èxit de la iniciativa va propiciar que l'any següent dediquéssim l'homenatge a Pertegaz, amb la presentació de divuit vestits inèdits, i tot i que l'acte estava adreçat als socis i sòcies de la institució i era de caràcter privat i puntual, en un sol dia va assolir un gran ressò mediàtic.

L'exclusivitat d'aquestes activitats al Cercle del Liceu, van donar pas a la idea de poder-les fer un en lloc més accessible a tothom i donar-hi una durada més llarga, i és així com va sorgir al idea d'establir un acord de col·laboració amb la Fundació Cultural Manuel Rocamora, atès que Rocamora havia estat precisament el gran col·leccionista

Pertegaz en diagonal. Exposició anual de donacions de la Col·lecció Antoni de Montpalau a la Fundació Cultural Privada Rocamora de Barcelona (octubre-desembre 2017)

Josep Casamartina i Parassols

d'indumentària catalana durant el segle XX, i d'alguna manera la Col·lecció Antoni de Montpalau continuava la seva tasca fins l'actualitat. Vam plantejar realitzar una presentació anual de donacions inèdites i d'aquesta manera poder anar donant a conèixer molts vestits i també que les donants i els donants els poguessin veure exposats. Fer una festa inaugural dedicada a qui havia donat vestits i material a la nostra fundació, i després deixar les peces exposades durant un parell de mesos, per tal que el públic en general les pogués veure i visitar la Fundació Rocamora.

Fig. 9. Un dels salons de la Fundació Rocamora amb l'exposició *Pertegaz en diagonal* (2018).

Pertegaz en diagonal ha estat la tercera exposició anual que hem presentat al palauet Rocamora, del carrer Ballester, al Putxet. Aquestes exposicions han assolit una gran acceptació i, des d'aquest any 2018, les dues fundacions ens hem proposat ampliar el programa amb dues activitats l'any, una a la primavera i una a la tardor. Una dedicada invariablement a les donacions de la Col. AdM, i l'altra al col·leccionisme en general, amb el leitmotiv de les activitats de Manuel Rocamora. Enguany tenim previst fer una exposició de núvies, *Reines per a un dia*, a la primavera, coincidint, i entrant en programa, amb el Barcelona Fashion Bridal Week, i una a la tardor dedicada a les sabates, *Tocant de peus a terra*, amb material dels segles XVIII i XIX, de la Fundació Rocamora, i del segle XX i XXI, de la Fundació Antoni de Montpalau.

Manuel Rocamora (Barcelona, 1892–1976) va ser un col·leccionista de primer ordre, tant de vestits i complements d'indumentària, com de ceràmica, gravats, mobiliari, reclams publicitaris, dibuix, pintura, escultura, bibliofília... La col·lecció d'indumentària que va reunir Rocamora és de primer ordre a escala internacional, i la va llegar a la Ciutat de

Barcelona amb el compromís municipal de dedicar-hi un museu al carrer de Montcada. El Museu Rocamora, més tard convertit en Museu Tèxtil i de la Indumentària de Barcelona, va existir al Palau del Marquès de Llió, del carrer de Montcada, fins els anys 2008-2010, quan es va plantejar el desmantellament i traslladar els fons al Palau de Pedralbes a l'espera de ser absorbit pel Museu del Disseny, instal·lat a l'edifici de DHUB a la plaça de les Glòries, on ara hi ha ubicada una petita part de l'antiga Col·lecció Rocamora.

Fig. 10. Vestits de festa (c.1955). Donació anònima.

La Col·lecció Antoni de Montpalau, creada l'any 2004, per Anna Maria Casanovas Crusafon i per mi mateix, amb un nom inspirat en la novel·la *Les històries naturals* de Joan Perucho, va néixer amb l'ànim de continuar la tasca de Manuel Rocamora i dedicar-se de ple als teixits i a la moda del segle XX fins l'actualitat. Inicialment la iniciativa se centrava en la recopilació de teixits modernistes i art déco però, poc a poc, van anar entrant donacions de vestits, primer de modistes locals i ben aviat d'alta costura barcelonina. En aquesta línia, la Col·lecció Antoni de Montpalau va voler continuar el que havia iniciat l'antiga directora del Museu Tèxtil i de la Indumentària, Rosa M. Martín i Ros, la qual, mentre va dirigir l'esmentat museu, va ampliar de manera considerable l'àmbit de la moda del segle XX. La tasca de Rosa M. Martín i Ros va quedar estroncada amb el tancament del museu del carrer Montcada i el trasllat de tot el seu fons als magatzems municipals del Palau de Pedralbes. Llavors vam endegar amb Victòria Combalía una campanya perquè el Museu Rocamora continués on havia estat creat, i van aconseguir l'adhesió de personalitats del món de la cultura i de la moda. Tot i la feina feta i l'entusiasme,

Pertegaz en diagonal. Exposició anual de donacions de la Col·lecció Antoni de Montpalau a la Fundació Cultural Privada Rocamora de Barcelona (octubre-desembre 2017)

Josep Casamartina i Parassols

finalment des de l'Ajuntament de Barcelona es va procedir al desmantellament. Va ser a partir d'aquell moment que la Col·lecció Antoni de Montpalau es va anar ampliant de manera considerable fins arribar a l'actualitat.

Des de l'any 2008, els fons de la col·lecció es van començar a donar a conèixer al públic gràcies a la col·laboració de l'Abadia de Montserrat, amb el Calendari Serra d'Or que es va dedicar a l'apartat de teixits modernistes de la col·lecció. El mateix any vam organitzar l'exposició *Teixint glamour*, presentada a la casa Arimon, de Sabadell, gràcies a la iniciativa del periodista Plàcid García-Planas. Una exposició que va assolir un gran èxit, tant de públic com dels mitjans de comunicació catalans que en van fer un ampli ressò. D'aleshores ençà, una de les fites de la direcció de la Col·lecció Antoni de Montpalau ha consistit en presentar els seus fons a Brussel·les, Barcelona, Madrid, Oviedo, Alacant i Terol, entre altres ciutats. Així mateix, la Fundació Antoni de Montpalau, col·labora, des de fa temps, amb el Cristóbal Balenciaga Museo i el Museo del Traje o el Museu d'Història de Catalunya, entre d'altres institucions, així com també amb les principals escoles de disseny de moda del país. També ha deixat peces del seu fons al Museu Nacional d'Art de Catalunya i al Monestir de Pedralbes. I fa ben poc que presentava a Madrid, al Museo del Traje, una gran retrospectiva d'un dels altres modistes catalans més destacats dels anys 50 als 70, Pedro Rovira (Badalona, 1921-1978).

Josep Casamartina i Parassols
Historiador i crític d'art i de la moda
Membre de la RACBASJ
Director de la Fundació Antoni de Montpalau

Per a més informació consulteu:
www.rocamora.es
<http://antonidemontpalau.com/>

o bé us podeu adreçar a:
info@fundacionrocamora.org
jcasamartina@telefonica.net